

Matkriser vi ikkje merkar

Koronakrisa råkar matforsyninga i fleire land, og nokre stader er situasjonen alvorleg. Men ikkje i Noreg.

MAT

EVA AALBERG UNDHHEIM
eva@dagogtid.no

Koronakrisa har synt oss verdiens av å ha beredskapslager av nødvendig utstyr og varer som smittevernustyr og medisiner, og kor sårbare vi kan vere når dette ikkje er på plass. Prinsippet om at varer skal kjøpast for levering «just in time», eller «akkurat i tide», som Dag og Tid skreiv om for nokre veker sidan, har som føresettat at alle ledd i forsyningskjeda fungerer. Om til dømes polske styresmakter stoppar eksport av desinfeksjonsmiddel for å førebygge smitte i eige land, vert smart handspritt mangelvare i butikkar og apotek i Noreg. Det kravde også intens innsats frå Utanriksdepartementet og eit vedtak i EU-kommisjonen for Noreg fekk unntak frå EUs eksportrestriksjonar og fekk inn livsviktige sendinger av smittevernustyr over Svinesund.

I ein slik situasjon skulle ein tru det var lettare å ta opp att debatten om å gjenopprette eit beredskapslager for matkorn i Noreg eller auke norsk sjøforsyning av jordbruksvarer. Men så langt har slike forsøk vorte avviste av regjeringa.

Det er «fortsatt stabil og god matforsyning» og «internasjonal handel fungerer», skriv Landbruksdepartementet i ei pressemelding. Ifølgje Landbruksdirektoratet har det vore nokre utfordringar knyttet til logistikk som følgje av koronakrisa, og særleg til grenseplasseringar og mannskap på skip, men begge delar fungerer igjen no.

I eit intervju med Klassekampen førte helg forsikra

statssekretær Widar Skogan (KrF) frå Landbruksdepartementet og om at «vi har gode kanaler», og at det ikkje finst nokon grunn til å sjå føre seg ei krisje i matforsyninga til Noreg. Men ikkje alle land er like trygge.

HINDRAR EKSPORT

Forre helg stoppa Russland, som er verdas største eksportør av kveite, all eksport av både kveite, mais, rug og bygg fram til juli, for å sikre nasjonale forsyningar. Romania stoppa sin eksport av korn ei veke i april, Kasakhstan har innført eksportrestriksjonar på kveite og mjøl, og Ukraina, som er blant verdas største korneksportørar, kan og komme til å forby eksport utover det landet alt har avtale om å leve i handelspartnarar. Samstundes har Vietnam, som er verdas tredje største

Usbekistan, Aserbajdsjan, Kirgisistan og Georgia er blant dei som har merka det mest, syner IFPRI. Dei fleste europeiske landa står òg på lista over landa som er råka. Det inkluderer Noreg, men står oppført som mottakar av litt over éin prosent av produkta det no er restriksjonar på, målt i kaloriar. Til vanleg importerer Noreg mest korn frå dei andre nordiske landa, Tyskland, Polen, Litauen og Latvia, i tillegg til Russland, ifølgje Landbruksdirektoratet. Etter ekstremtorken i 2018 importerte Noreg meir korn frå land som Kasakhstan og Ukraina enn vanleg.

Globalt er det derimot ikkje mangelen på mat som følgje av koronapandemien så langt, seier Johan Swinnen, generaldirektør for landbruksforskingssenteret IFPRI, til The New York Times.

meir enn produksjonen, slik at dei globale kornlagera kan gå litt ned i løpet av året, meldte Reuters i mars.

RÅKAR FORSYNINGSKJEDA

Matforsyningane vert òg råka av reiserestriksjonar mellom land og område og av smittefare og sjukdom. Sjølv om fleire land har lempa på innreiseregular for utanlandske sesongarbeidarar i landbruk, gartneri, skogbruk og matindustri, er det for tillegg å seie om det dekkjer opp for behovet alle stader.

Ifølgje Reuters kan både USA og Canada i år møtte klare seg med færre sesongarbeidarar i landbruket enn vanleg. CNN, Los Angeles Times og The Guardian rapporterer i tillegg om arbeids- og buforhold som gjer det vanskeleg med godt smittevern blant sesongarbeidarar i både USA og i Europa. Og i USA har store kjøprodusentar som Tyson Foods, Smithfield Foods og JBS måttastengje ned heile slakteri og kjøtforedlingsanlegg mellomblant på grunn av koronasmitte blant tilsette.

Amerikanske bonder har òg byrja å dumpa tonnevis av mat på grunn av logistikkproblem og endringar i etterspurnaden som følgje av koronakrisa. Frå India rapporterer BBC også om mat som rotnar fordi produsentar og forhandlarar ikkje får matvarene fram til marknaden på grunn av stendende grenser og reiserestriksjonar mellom distrikta.

Fleire utanlandske medium har sáleis byrja diskutere forsyningslinene. «Kor robust er matforsyningeskjeda vår?» spor BBC i eit timelangt radioprogram. New York Times skriv at ei global matkrisje trugar, medan TIME

Amerikanske kjøprodusentar átarvar om at matforsyning

Magazine siterer Tyson Foods, som er blant USAs største produsentar av storfekjøt, på at forsyningskjeda i USA alt er i ferd med å bryte saman.

LITE PÅVERKA

Sjølv rike land kan kome til å få vanskar med å få tak i matvarene dei ønsker, seier Tim Benton, forskingsdirektør ved tenketanken Chatham House i London, til Bloomberg. Det treng derimot ikkje gjelde for Noreg, ifølgje Christian Anton Smedshaug i AgriAnalyse, forfattar av boka *Kan jordbruken fø verden?*.

— Systemet vårt er ganske robust, og vi er i liten grad påverka av problema vi ser i andre land. Vi har halde på mange stabiliseringmekanismar i jordbrukspolitikken som andre land

– Systemet vårt er ganske robust, og vi er i liten grad påverka av problema vi ser i andre land.

**Christian Anton Smedshaug,
dagleg leiar i AgriAnalyse**

eksportør av ris, hatt ein månads stopp i riseksporten. Totalt hadde 15 land eksportrestriksjonar på jordbruksvarer i månadskiftet april/mai, ifølgje landbruksforskingssenteret International Food Policy Research Institute (IFPRI).

Eksportrestriksjonane har råka land verda rundt. Tadsjikistan,

ifølgje prognosane til det internasjonale kormrådet (IGC) er det venta rekordproduksjon av korn på verdsbasis i 2020–2021, sjølv om det no òg er rapportert om at plantning av kveite både i europeiske land og ved Svarthavet har vore råka av dårlig vær. Forbruket av korn er derimot venta å auke

BESTILL PÅ SKALD.NO — VI BETALER FRAKTA

REBECCA NEDREGOTTEN STRAND BOMTUR

Oppdag Noreg!

Dette er turboka for deg som vil utforske heimelege strøk i ferien i år.

Bli med på ei reise utanfor det offentlege vegnettet, og inn på bomvegar som går på kryss og tvers i landet. Vegane tek deg opp til ville tindar, inn i skjulte dalar og gjennom vår felles kulturar. Bak bommane ventar inspirerande menneske, dramatisk natur og gripande historier.

I boka finn du eit utval turar for deg som vil utforske bomvegperlene sjølv – i bil, til fots eller heime med boka i hånda.

**Førehandsting for 14. mai 2020 og få boka med MAKSL. RABATT og
FRAKTFRIITT levert rett heim så snart ho er klar 20. mai 2020.**

349,- (ord. pris 399,-)

REBECCA NEDREGOTTEN STRAND
Foto: Erlend Myrstad

gskjeda bryt saman, men i Noreg er det ingen teikn til krise. Foto: Terje Bendiksby / SCANPIX

har avvikla, og det får vi att for no og. Det gjeld til dømes marknadsbalansering, sterke samvirke, jordbruksforhandlingar og kvotar og konsejsjonsordningar. Vi er sjølvforsynte innanfor husdyrproduksjon og vi er heller ikkje veldig avhengige av import av daglegvarer, sidan vi har ein eigen industri som føredlar både eigne råvarer og råvareimport frå utlandet. EU-land har større problem, for dei har meir byte av varer og meir eksport og handel med husdyr over landegrensene. Den frie flyten er meir komplisert no, seier han.

Ifølgje landbruksminister Olaug Bollestad (KrF) er sjølvforsyningssgraden i Noreg på om lag 50 prosent når vi målar i kaloriar. Korrigerert for føriporten som må til for å produsere dei kaloriane, fell sjølvforsyninga derimot til under 40 prosent.

I tillegg til råvarer til fiskefør og kraftfør er ein stor del av importen produkt som ikkje vert produseerte i Noreg, som tropiske frukter, diverse bær, vin, snus og kaffi, ifølgje Landbruksdirektoratet. 15 prosent av importen i 2019 var frukt og grønsaker. Når det gjeld planteprodukt, er det ifølgje Smedshaug framleis stabil og god tilgang på alle vanlege varer.

— Vi ser nokre faresignal på verdsbasis, med eksportrestriksjonar og ekstrainnkjøp frå store importørland som Egypt. Det som indirekte kan ramme oss, er endringar i handelen med kveite, som kan føre til at eksportørene kjem i skvis, eller om det vert problem

med fôrkorn og proteinråvarer til husdyr. Vi har jo heller ingen beredskap for forsyningssvikt av mat, men førebels ser det bra ut. Vi starta med gode lager internasjonalt, og det er ingen indikasjon på at det skal verte eit dårleg avslagsår.

VONDT TIL VERRE

For mange fattige land inneber koronakrisa derimot at matsituasjonen går frå vondt til verre. Ifølgje Verdsmatvareprogrammet kan pandemien medføre at talet

distribusjonen av mat hjelpe i Den sentralafrikanske republikken.

Pandemien kan også gjøre det vanskelegare å få inn sprøytemiddel til å avgrense og handtere dei store grashoppestvermane som for tida trugar jordbruksproduksjonen i Aust-Afrika. Grashoppeutbrotet er det verste i regionen på fleire tiår og kan ha store følgjer for tilgangen på mat, ifølgje FN-organisasjonen for mat og landbruk.

TI PROSENT ER GLOBALT

Verken grashoppeutbrot eller aukande mangel på mat i afrikanske land har direkte påverknad på forsyningssituasjonen på andre kontinent, ifølgje Smedshaug.

— Desse landa eksporterer ikkje uansett, og kjøpekrafta deira er avgrensa. Det er ein tragisk regional situasjon og synar kor dårleg beredskapen er internasjonalt, men det har lite å seie for forsyningssituasjonen til landa som har god kjøpekraft, seier han.

Ifølgje Tim Lang, som er professor i matpolitikk ved Center for Food Policy i City University i London, går berre rundt ti prosent av handelen med mat i dag mellom kontinenta.

— Det meste av maten vert konsumert på i alle fall same kontinent som han er dyrka, seier han til BBC.

TRUR PÅ NY TREND

Slik Smedshaug ser det, er det ein eventuell tørkesommar som kan vere mest kritisk for matforsyningane til eit land som Noreg. Så

langt ser han ikkje særleg grunn til uro.

— Det er tørt i Aust-Europa og delar av Vest-Europa og uviss kor gode avlingane vert der, men det er ingen kriseteikn for produksjonen så langt. Får vi ein tørr sommar, med politisk uvisse i etterkant av koronaen, medan store eksport- og importland skaf far seg større buffer, er det likevel klart at det potensielt sett kan verte ein skummel kombinasjon. Men det er ingen indikasjonar på noko slikt no.

Han trur likevel koronakrisa

kjem til å få følgjer både for internasjonale og norske forsyningslinjer.

— Eg trur ingen statar framover kan tillate seg å ikkje betre beredskapen av både mat, medisinar og verneutstyr, og alle må trygge evna til å avvega kriser nasjonalt. Det kjem til å verte ein politisk trend at kvar stat må ha ein betre buffer for å sikre seg sjølv. Alle kriser dei siste ti åra, finanskrisje, eurokrise, migrantkrise og no koronakrise, har kome overraskande, så det er all grunn til å vere førebudd.

Nynorsk kultursentrum

«Aleine saman»

På nynorsk.no publiserer no kjende kunstnarar nytt kunstnarisk innhald som passar tida vi er i, med virusutbrot og unntakstilstand.

Sjá meir på nynorsk.no